

Βασίλειος Κυδωνόπουλος

*Η τύχη των κτιρίων της Κωνσταντινούπολης  
στο διάστημα 1203/4 - 1261*



Οι αιτίες για τις φθορές και τις καταστροφές των κτιρίων στην Κωνσταντινούπολη, κατά την πολιορκία και την κατάληψη της πόλης από τους σταυροφόρους της Δ΄ Σταυροφορίας, ήταν κυρίως πυρκαγιές, εγκατάλειψη, σεισμοί και χρησιμοποίηση υλικών κατασκευής από ήδη υπάρχοντα κτίρια για να ανακαινισθούν ή για να κτισθούν άλλα κτίρια.

Ο ακριβής αριθμός των φθαρμένων ή κατεστραμμένων κτιρίων δεν μπορεί να εξακριβωθεί, εξαιτίας των αόριστων αναφορών των πηγών.

Το παλάτι των Βλαχερνών καταστράφηκε εν μέρει, από τις βολές των πολιορκητικών μηχανών των σταυροφόρων κατά την πολιορκία της πόλης, στο διάστημα μεταξύ της 1ης Ιουλίου και της 18ης Αυγούστου του έτους 1203 μ.Χ.<sup>1</sup>

Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (1η Ιουλίου - 18η Αυγούστου 1203) πυρπολήθηκαν από οργισμένους πολίτες, εξαιτίας της επίθεσης και της πολιορκίας της πόλης από τους σταυροφόρους, οι οικίες και οι αποθήκες εμπορευμάτων των Λατίνων<sup>2</sup> που βρισκόνταν στο βόρειο τμήμα της πόλης, στην τοποθεσία Πέραμα, ανάμεσα στις πύλες του Δρουγγαρίου και του Ευγενίου, στην παραλία του Κεράτιου.

Πολυάριθμα κτίρια της Κωνσταντινούπολης εφθάρησαν ή καταστράφηκαν επίσης από τις τρεις πυρκαγιές, οι οποίες εκδηλώθηκαν κατά την πολιορκία και κατάληψη της πόλης από τους σταυροφόρους<sup>3</sup>.

Ο ιστορικός Νικήτας Χωνιάτης<sup>4</sup>, ο οποίος ήταν αυτόπτης μάρτυς της πο-

1. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 544.21-23 (εκδ. J. L. van Dieten): «ἦν δέ καί ἀπό πετροβόλων μηχανημάτων ἀχρειούμενα τὰ βασιλεία, ἐνιαχοῦ δέ καὶ τῶν τειχέων τῆς πόλεως βάρη λίθων ἀποσφενδονούμενα τοὺς ἐναντίους κατέπληττον». Για το παλάτι των Βλαχερνών, βλ. W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls. Byzantion – Konstantinupolis – Istanbul bis zum Beginn des 17. Jahrhunderts* (στο εξής: *Bildlexikon*), Tübingen 1977, σ. 223-224. – V. Kidonopoulos, *Bauten in Konstantinopel 1204-1328. Verfall und Zerstörung, Restaurierung, Umbau und Neubau von Profan- und Sakralbauten* (στο εξής: *Bauten*), Wiesbaden 1994, σ. 150-153.

2. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 552.77-81: «Ὅποιον γάρ τό χυδοῖζον στίφος τῆς πόλεως, μήτ' αὐτόθεν τοῖς ἐπαινετοῖς προσχωροῦν, μήθ' ἐτέρω πειθόμενον εἰσηγουμένω τὰ λώονα, ἤδη ταῖς Ῥωμαϊκαῖς χώραις εἰσχευμένων τῶν πολεμίων εἰς ἔδαφος καθαιρεῖ καὶ διαλύει παραλόγως εἰς χοῦν τὰς πρός θάλασσαν οἰκίας τῶν ἐξ ἐσπέρας ἔθνῶν, μή διαστεῖλαν τοῦ πολεμίου τό φίλιον». Βλ. επίσης V. Kidonopoulos, *Bauten* 208-210.

3. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* XII, υποσημ. 5 και σ. 227, υποσημ. 3.

4. Γι' αυτόν, βλ. A. Kazhdan, «Choniates Niketas», *ODB* 1 (1991) 428.

λιορκίας και της κατάληψης της Κωνσταντινούπολης (12 Απριλίου 1204) από τους σταυροφόρους, παραλλήλισε με ρητορικό τρόπο τις καταστροφές που υπέστη από τις πυρκαγιές η Κωνσταντινούπολη, με εκείνες της πόλης της Τροίας<sup>5</sup>.

Στην πρώτη πυρκαγιά, η οποία εκδηλώθηκε την 17η Ιουλίου του έτους 1203, κάηκε ένα τμήμα της πόλης, το οποίο απλωνόταν σε μία μακριά γραμμή από την μονή του Χριστού Ευεργέτου<sup>6</sup> μέχρι το παλάτι Βλαχερνών· δυτικά από αυτό το τμήμα καταστράφηκαν οι περιοχές μέχρι την περιοχή του Δευτέρου<sup>7</sup>.

Καταστροφικές συνέπειες για τα κτίσματα της Κωνσταντινούπολης, προξένησε ιδιαίτερα η δεύτερη μεγάλη πυρκαγιά της 19ης και 20ης Αυγούστου του έτους 1203, η οποία σύμφωνα με τις πηγές της εποχής εκείνης, ξεπέρασε όλες τις προηγούμενες πυρκαγιές που είχαν εκδηλωθεί μέχρι τη στιγμή εκείνη.

Από την πυρκαγιά αυτή φθάρθηκε ή καταστράφηκε ένας μεγάλος αριθμός οικιών, εμπορικών καταστημάτων, δημοσίων και ιδιωτικών κτιρίων<sup>8</sup>. Από την ίδια πυρκαγιά εφθάρησαν ή καταστράφηκαν επίσης πολλά ανδρικά και γυναικεία μοναστήρια καθώς και ναοί<sup>9</sup>. Το μέγεθος της πυρκαγιάς εκείνης περιέγραψε με θλίψη ο ιστορικός Νικήτας Χωνιάτης, η λαμπρή οικία του οποίου, υπήρξε επίσης θύμα της ίδιας πυρκαγιάς<sup>10</sup>. Σύμφωνα με τον ίδιο ιστορικό, εξαιτίας εκείνης της πυρκαγιάς έχασαν τις περιουσίες τους οι περισσότεροι κάτοικοι της Κωνσταντινούπολης<sup>11</sup>.

5. Niketas Choniates, *Orationes et Epistulae*, (εκδ. J. L. van Dieten, Nicetae Choniatae, *Orationes et Epistulae* (στο εξής: *Orationes*), CFHB vol. III. Series Berolinensis, Berlin-New York 1972), σ. 160: «Ἰοῦ ἰοῦ τῶν κακῶν ὄσων καὶ ὄσων πεπείρασαι πόλις βασιλεία,... ἐμπεπυριωμένη πυρὶ καὶ ἀνεσκαμμένη καὶ κακῶν Ἰλιάς ἄντικρις ἢ παμφαέσιν οἰκήμασι καὶ χρυσοπάστοις βασιλείοις ἀπανταχῇ περιώνυμος...». – Βλ. επίσης Geoffroy de Villehardouin, *La conquete de Constantinople*, ed. et trad. Par E. Faral, vol. II, Paris 1961, σ. 51.

6. Για την μονή αυτή, βλ. R. Janin, *Les églises et les monastères*<sup>2</sup> (στο εξής: *Eglises*), Paris 1969, σ. 508-510. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 25-28.

7. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 544.24-28 και 545.34-50. – Βλ. επίσης, V. Kidonopoulos, *Bauten* 176-177. – Βλ. επίσης T. F. Madden, «The Fires of the Fourth Crusade in Constantinople. 1203-1204: A Damage Assessment» (στο εξής: «Fires»), *BZ* 84-85 (1991/92) 72-93. Για την πρώτη πυρκαγιά, βλ. σ. 73-74, 90, 93.

8. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 553-555. – Βλ. επίσης, T. F. Madden, «Fires», 74-89, 91-93. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 173-175, 210-211, 227-228.

9. Βλ. σχετικά, V. Kidonopoulos, *Bauten* 227 υποσημ. 8.

10. Niketas Choniates, *Orationes* 166.25-28. – Βλ. επίσης, V. Kidonopoulos, *Bauten* 227-228 υποσημ. 9.

11. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 555.58-64: «τότε καὶ οἱ πλείους τῶν οἰκητόρων τῆς πόλεως τῶν οὐσιῶν ἀπεψίλωντο, οἶα τοῦ πυρός τοῖς μέν ἀπαρσκαεῖοις ἐπιπαφλάσαντος, τῶν δέ τὰ

Από την δεύτερη πυρκαγιά καταστράφηκαν επίσης ο εξωνάρθηκας της Αγίας Σοφίας και το δυτικό τμήμα του Ιπποδρόμου<sup>12</sup>.

Από την τρίτη πυρκαγιά που προξενήθηκε από τους σταυροφόρους το βράδυ της 12ης Απριλίου του έτους 1204, στην περιοχή ανατολικά της μονής του Χριστού του Ευεργέτου, καταστράφηκαν οι περιοχές κοντά στο θαλάσσιο τείχος, μέχρι την περιοχή «τα Δρουγγαρίου»<sup>13</sup>. Ο Günther von Pairis αναφέρει ότι η πυρκαγιά εκείνη κατέστρεψε σχεδόν το ένα τρίτο της κατοικημένης έκτασης της Κωνσταντινούπολης<sup>14</sup>.

Την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης (12 Απριλίου 1204) ακολούθησε η λεηλασία των ναών, των μονών, καθώς και των δημοσίων και ιδιωτικών κτιρίων από τους σταυροφόρους· ορισμένα αγάλματα και έργα τέχνης καταστράφηκαν για την κοπή νομισμάτων, ενώ άλλα μαζί με πολλά εκκλησιαστικά κειμήλια μεταφέρθηκαν στην Δύση<sup>15</sup>.

Οι περισσότερες αναφορές των πηγών για καταστραφές κτιρίων είναι αόριστες. Ο Νικήτας Χωνιάτης και ο Νικόλαος Μεσαρίτης αναφέρονται στην καταστροφή των κατοικιών τους, που συνέβη τον Αύγουστο του έτους 1203<sup>16</sup>. Μπορούμε όμως να υποθέσουμε ότι κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (1203-1261) εφθάρησαν ή καταστράφηκαν περισσότερα «ιδιωτικά παλάτια», ιδιαίτερα από τη δεύτερη μεγάλη πυρκαγιά, που άρχισε τη 19η και διήρκεσε μέχρι την 20η Αυγούστου του έτους 1203.

Εκτός από τις τρεις μεγάλες εκείνες πυρκαγιές στις αρχές του 13ου αιώνα,

*όντα μεταθεμένων πρός έτερας καταγωγάς και μηδ' ούτω διασωσαμένων αυτά· έλιξι γάρ και περικαμπαίς έκτροπαίς τε πλείσταις και επανόδοις τό πύρ χρησάμενον ήφάντου τά μεταγόμενα. ώ μοι τών λαμπροτάτων και περικαλλών δόμων και παντοίας γεμόντων χάριτος και του όνηφενούς βίου και ζηλωτέου παρ' άπασιν.* – Βλ. επίσης, V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 10.

12. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 554.33: «έπελάβετο δέ και τοϋ Μεγίστου Νεώ το δεινό» και 555.51-52: «οϋδ' αυτό τό ίππικόν άδιαλώβητον ύπολέλειπτο, αλλά και τούτου τό πρός τούς δήμους άπαν μέρος έξεπυρώθη...». – Βλ. επίσης, Madden, «Fires», 84-89. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 121-125, 197-199 και 228 υποσημ. 11.

13. Νικήτας Χωνιάτης, *Ιστορία* 570.33-35. – Βλ. επίσης, V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 12.

14. Günter von Pairis, *Historia Constantinopolitana*, (έκδ. E. Assmann, Die Geschichte der Eroberung von Konstantinopel, Köln-Graz 1956), σ. 82: «Inzwischen aber hatte die oben erwähnte Feuerbrunst fast ein Drittel der Stadt verheert...». – Βλ. επίσης, V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 13.

15. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 14.

16. Πρόκειται για την «οικία» του Νικήτα Χωνιάτη και για την «οικία» της οικογένειας του Νικολάου Μεσαρίτη. – Βλ. σχετικά, V. Kidonopoulos, *Bauten* 159-160, 161-162 και 228 υποσημ. 15.

στο χρονικό διάστημα 1204-1261 συνέβησαν επίσης δύο μεγάλοι σεισμοί. Ο πρώτος την 11η Μαρτίου του έτους 1231<sup>17</sup> και ο δεύτερος την 16η Σεπτεμβρίου του έτους 1237<sup>18</sup>. Στον πρώτο σεισμό εφθάρησαν μερικοί ναοί<sup>19</sup>: οι πηγές δεν αναφέρουν καταστροφές κτιρίων από τον δεύτερο σεισμό.

Κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας (1204-1261), οι πηγές μας πληροφορούν αορίστως για λεηλασίες και καταστροφές ιδιωτικών και δημοσίων κτιρίων<sup>20</sup> καθώς επίσης ναών και μονών<sup>21</sup>. Αν και ο αυτοκράτορας της Νικαίας Ιωάννης Γ΄ Δούκας Βατάτζης (1222-1254)<sup>22</sup> έδωσε πολλά χρήματα στους Λατίνους για την διατήρηση των ναών και των μονών της Κωνσταντινούπολης, εν τούτοις ο Λατίνος αυτοκράτορας Βαλδουίνος Β΄ (1228-1261) έδωσε διαταγή να αφαιρεθούν οι μολύβδινες πλάκες από τις στέγες ορισμένων ναών με σκοπό να τις χρησιμοποιήσει για την κοπή νομισμάτων, εξαιτίας της άσχημης οικονομικής κατάστασης που βρισκόταν ο ίδιος και το κράτος του<sup>23</sup>.

Αφαιρέθηκαν επίσης από τους Λατίνους και τμήματα από ξύλινες κατασκευές από ναούς και μονές καθώς και ξύλινα αρχιτεκτονικά μέρη από τα κτίρια των ανακτόρων της πόλης, λόγω έλλειψης ξυλείας για θέρμανση<sup>24</sup>.

Σύμφωνα με τον R. Janin, στο διάστημα 1203-1261 εγκαταλείφθηκαν στην Κωνσταντινούπολη δεκατρείς μονές (πέντε απ' αυτές για πάντα)<sup>25</sup>. Σύμφωνα

17. V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 16.

18. *Ό.π.*, 228 υποσημ. 17.

19. Οι πηγές είναι αόριστες, διότι δεν αναφέρουν ποιοι και πόσοι ναοί καταστράφηκαν ή υπέστησαν ζημιές. Πιθανόν να καταστράφηκε τότε και ο ναός των αγίων Αποστόλων στην Κωνσταντινούπολη. – Βλ. σχετικά, V. Kidonopoulos, *Bauten* 99-103.

20. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 18.

21. *Ό.π.*, 228 υποσημ. 19.

22. Θεόδ. Σκουταριώτης, *Additamenta ad Georgii Acropolitae Historiam* (εκδ. A. Heisenberg, *Georgii Acropolitae, Opera*, vol. I. *Continens Historiam, Breviarum Historiae, Theodori Scutariotae Additamenta*, Leipzig 1903), 287, 20-28: «ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ Κωνσταντινουπόλει, τῶν τότε αὐτῆς ἀρχόντων Ἰταλῶν πολλὰς τῶν ἐν αὐτῇ ἐκκλησιῶν βουλευσαμένων καταστρέψαι πρὸς θεραπείαν τῆς ἐνούσης ἐνδείας αὐτοῖς, αὐτὸς δὴ χρήμασιν ἐξωνησάμενος σώους διαμένειν περιποιήσαστο· ἢ τῶν Βλαχερνῶν αὐταὶ ἢ τε τῶν Ρουφιανῶν καὶ ἢ ἐν τῷ ἀνάπλω τοῦ ταξιάρχου τῶν ἄνω δυνάμεων. τὸν δὲ τῶν θεοκηρῦκων ἀποστόλων ναὸν ἀγιώτατον ὑπὸ σεισμοῦ κινδυνεύσαντα βασιλικῶς ἐπεσκέπαστο καὶ χρήμασιν ἱκανοῖς ἀνακτισθῆναι πεποίηκεν». – Για τον αυτοκράτορα Ιωάννη Γ΄ Δούκα Βατάτζη, βλ. M. J. Angold, «John III Vatatzes», *ODB* 2 (1991) 1047-1047.

23. Γ' αυτόν, βλ. M. J. Angold, «Baldwin II», *ODB* 1 (1991) 247.

24. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 228 υποσημ. 20.

25. Βλ. R. Janin, *Églises*, 20-22, 28-31, 39-40, 51-52, 60-61, 82-83, 92-93, 267-269, 275-276, 313, 385-386, 320-322, 417, 515-517.

όμως με τις δικές μας έρευνες στις πηγές, στο ίδιο χρονικό διάστημα εφθάρησαν ή καταστράφηκαν στην Κωνσταντινούπολη τουλάχιστον δεκαεννέα μονές (άλλες περισσότερο και άλλες λιγότερο) - κάποιες λόγω πυρκαγιών ή σεισμών και κάποιες λόγω της εγκατάλειψής των<sup>26</sup>.

Όσον αφορά τους ναούς, ο R. Janin αναφέρει ότι την ίδια περίοδο εφθάρησαν τρεις ναοί<sup>27</sup>. Οι πηγές ωστόσο αναφέρουν ότι εφθάρησαν οκτώ ναοί<sup>28</sup>, από τους οποίους οι επτά<sup>29</sup> ανακαινίσθηκαν μετά την ανακατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Βυζαντινούς (25 Ιουλίου 1261 – *terminus post quem*). Ο ακριβής αριθμός των φθαρμένων εκκλησιαστικών κτιρίων, δεν μπορεί να εξακριβωθεί<sup>30</sup> και το ίδιο ισχύει επίσης και για τα ευαγή κτίριά<sup>31</sup>.

Οι αφηγηματικές πηγές αναφέρουν ορισμένες μόνο ανακαινίσεις εκκλησιαστικών κτιρίων, οι οποίες έγιναν από τους Λατίνους, στην Κωνσταντινούπολη. Για

26. Οι μονές αυτές ήταν οι εξής: των αγίων Αναγύρων, της αγίας Αναστάσεως του Χριστού, του αγίου Ανδρέα εν τη Κρίσει, του Κύρ Αντωνίου (ή της Θεοτόκου της μονής του Καλλίου), της Χώρας, του Χριστού Ευεργέτου, του Χριστού Παντοκράτορος, του αγίου Δημητρίου των Παλαιολόγων, της Πέτρας, του Στουδίου, του Μυρελαίου, της Ωπαινης, της Θεοτόκου της Βεβαίας Ελπίδος, της Θεοτόκου Γοργοεπηκόου, της Θεοτόκου Παμμακαριστού, της Θεομήτορος της Παναγιωτίσσης (ή Παναγίας των Μαγουλίων ή Θεοτόκος του Μουχλίου), της Θεοτόκου Περιβλέπτου, της Τραπέζης, της Αγίας Τριάδος του ιερομονάχου Ματθαίου Περδικάρη. Δεκαεπτά από τις δεκαεννέα αυτές μονές (εκτός των μονών της Τραπέζης – η μονή αυτή δεν αναφέρεται παρά μόνο στις αρχές του 13ου αιώνα στις βυζαντινές πηγές κατά την 2η μεγάλη πυρκαγιά που έπληξε την Κωνσταντινούπολη την 19η και 20η Αυγούστου του έτους 1203 κατά την οποία πιθανότατα καταστράφηκε και δεν ανακαινίσθηκε μετέπειτα – και της Αγίας Τριάδος του ιερομονάχου Ματθαίου Περδικάρη, η οποία ανακαινίσθηκε κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας) ανακαινίσθηκαν μετά την 25η Ιουλίου 1261 (*terminus post quem*) και πριν από την 24η Μαΐου 1328 (*terminus ante quem* - το τέλος της εξουσίας του Ανδρονίκου Β΄ Παλαιολόγου). – Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 1-10, 13-14, 19-28, 30-33, 37-39, 45-51, 55-56, 59-60, 69-76, 80-86, 88-90, 91-96, 237-239.

27. Βλ. R. Janin, *Églises* 232-236, 236-237, 493-494.

28. Οι ναοί αυτοί ήταν οι εξής: οι άγιοι Απόστολοι, ο Μέγας Βασίλειος, η αγία Ειρήνη του Περάματος, η αγία Ευφημία εν τω Ιπποδρόμω, ο άγιος Προκόπιος, η αγία Σοφία, η Θεοτόκος των Χαλκοπρατείων και ο σωζόμενος σήμερα ως *Odalar Camii* πρώην βυζαντινός ναός. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 99-104, 105-108, 120-125, 131-133, 146-147.

29. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 99-104, 106-108, 120-125, 131-133, 146-147, 240-241.

30. Πολλοί ναοί και μοναστήρια που επισκέφθηκαν προσκυνητές κατά τον 11ο και 12ο αιώνα ή στις αρχές του 13ου αιώνα, λίγο πριν από την λατινική κατάληψη της Κωνσταντινούπολης και αναφέρονται στις πηγές, δεν αναφέρονται στις πηγές μετά την 12η Απριλίου 1204. Αυτό θα μπορούσε να οφειλόταν σε φθορά ή καταστροφή των κτιρίων, όμως η αιτία της εξαφάνισής των δεν αναφέρεται στις πηγές. Τέτοιες περιπτώσεις κτιρίων δεν ελήφθησαν υπόψη στο παρόν άρθρο. Βλ. επίσης, Müller-Wiener, *Bildlexikon* 25. – Berger, *Patria* 160. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 229.

31. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 213-218, 221-225.

την επανίδρυση του κατεστραμμένου από τους σταυροφόρους, ιερού βήματος της Αγίας Σοφίας, οι Λατίνοι μετέφεραν εκεί κίονες, ύστερα από υπόδειξη του πατριάρχη τους Θωμά Μογosiνι, από το καθολικό της μονής της Αναστάσεως του Χριστού, αν και οι Λατίνοι μοναχοί που ασκούσαν εκεί προέβαλαν αντίσταση και διαμαρτυρήθηκαν έντονα στον πάπα Ιννοκέντιο Γ' <sup>32</sup>.

Η μονή του Χριστού Παντοκράτορος χρησιμοποιήθηκε ως διοικητήριο των Βενετών<sup>33</sup>. Μερικές τοιχογραφίες έγιναν από Φραγκισκανούς πιθανότατα μοναχούς στο παρεκκλήσι του καθολικού της μονής Θεοτόκου της Κυριωτίσσης<sup>34</sup>.

Ο αυτοκράτορας της Νικαίας Ιωάννης Γ' Δούκας Βατάτζης έδωσε πολλά χρήματα στους Λατίνους, για την ανακαίνιση του ναού των αγίων Αποστόλων, ο οποίος έπαθε αρκετές ζημιές από έναν σεισμό και απειλείτο με περαιτέρω φθορά<sup>35</sup>. Ο ίδιος αυτοκράτορας έδωσε επίσης πολλά χρήματα στους Λατίνους και εξαγόρασε έναν βυζαντινό ναό (τον ναό της Θεοτόκου των Βλαχερνών) και δύο μονές (την μονή των 'Ρουφινιανών<sup>36</sup> και την μονή του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, την εν τω Ανάπλω<sup>37</sup>, οι οποίες βρίσκονταν εκτός των τειχών της Κωνσταντινούπολης), για να μην τις καταστρέψουν οι Λατίνοι λόγω της άσχημης οικονομικής κατάστασής τους<sup>38</sup>.

Ο ορθόδοξος ιερομόναχος Ματθαίος Περδικάρης έδωσε επίσης χρήματα για να ανακαινισθεί η μονή της Αγίας Τριάδος, η οποία πιθανότατα καταστράφηκε εν μέρει, στην πυρκαγιά που έπληξε την Κωνσταντινούπολη την 19η και 20η Αυγούστου του έτους 1203<sup>39</sup>.

Για ανακαινίσεις ή κατασκευές κοσμικών κτιρίων στην Κωνσταντινούπολη δεν βρίσκουμε αναφορές, στις πηγές αυτής της περιόδου. Μπορούμε όμως να

32. Ο.π., 230 υποσημ. 30.

33. Ο.π., 30-33.

34. Ο.π., 79-80.

35. Βλ. υποσημ. 22. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 99-103.

36. Για το τοπωνύμιο αυτό, βλ. R. Janin, *Constantinople Byzantin. Développement urbain et repertoire topographique*<sup>2</sup> (στο εξής: Constantinople), Paris, 1964, σ. 504-505.

37. Για το τοπωνύμιο αυτό, βλ. R. Janin, Constantinople 468.

38. Βλ. υποσημ. 22. R. Janin, *Les Eglises et les Monastères des Grands Centres Byzantins* (Bithynie, Hellespont, Latros, Galésios, Trébizonde, Athènes, Thessalonique), Paris, 1975, σ. 38-40. – Του ιδίου, *Eglises*, 338-340, 346-350. – V. Kidonopoulos, *Bauten* 100, 129-131, 229 υποσημ. 20.

39. Βλ. V. Kidonopoulos, *Bauten* 95-96.



υποθέσουμε, ότι οι έμποροι των ιταλικών πόλεων, οι οποίοι είχαν τις συνοικίες τους στην παραλία του Κεράτιου και οι οποίες είχαν καταστραφεί από τον λαό της Κωνσταντινούπολης ως αντίποινα για την πολιορκία της πόλης από τους σταυροφόρους, μεταξύ της 1ης Ιουλίου και της 18ης Αυγούστου του έτους 1203 και για δεύτερη φορά από την μεγάλη πυρκαγιά της 19ης και 20ης Αυγούστου του ίδιου έτους, ανακαίνισαν ή ξαναέκτισαν αργότερα (μετά την 12η Απριλίου του έτους 1204 ) τα σπίτια τους και τις αποθήκες των εμπορευμάτων τους<sup>40</sup>.

Η μικρή οικοδομική δραστηριότητα των Λατίνων μέσα στην Κωνσταντινούπολη κατά την περίοδο της Λατινοκρατίας (1204-1261) μπορεί να εξηγηθεί.

Με την κατάληψη από τους Λατίνους, των τότε (13η Απριλίου 1204) ακόμη υπαρχόντων και μη κατεστραμμένων από τις τρεις πυρκαγιές εκκλησιαστικών και κοσμικών κτιρίων, δεν χρειάστηκε να κτίσουν οι κατακτητές νέα κτίρια. Εξάλλου, εξαιτίας της άσχημης οικονομικής κατάστασης τους κατά την διάρκεια της εξουσίας τους στην Κωνσταντινούπολη, δεν ήταν σε θέση να χρηματοδοτήσουν την κατασκευή νέων κτιρίων<sup>41</sup>.

40. *Ο.π.*, 208-210.

41. *Ο.π.*, 230 υποσημ. 36.